

Även om kritiskt sinnade kan ha en hel del att invända mot Eichlers arbete är det som så ofta med denna typ av undersökningar ett bryne för tanken som stimulerar till vidare funderingar. Eichlers bok är dessutom väldokumenterad med en utmärkt bibliografi och utgör ett nyttigt referensverk för den som vill fördjupa sig i de fascinerande problemen runt de israelitiska *sacra*. Dock, trots sina förtjänster, är Eichlers arbete definitivt inte sista ordet.

Jan Retsö, Göteborgs universitet

AMY ERICKSON

Jonah: Introduction and Commentary

Illuminations, Grand Rapids: Eerdmans, 2021, inbunden, xxiv + 466 sidor,
SEK 740, ISBN: 978-0-80-286831-2

Denna nya kommentar är ett värdefullt tillskott till den hela tiden växande skaran av Jonakommentarer. Dess publikationsdatum från 2021 gjorde det tyvärr omöjligt för mig att föra en dialog med den i min egen kommentar, publicerad samma år, och även vice versa. Det är därför intressant att se hur denna kommentar, som liksom min egen är fokuserad på receptionshistoria, kompletterar varandra och lyfter fram olika aspekter.

Erickson väljer att dela upp sin kommentar i två ungefär lika stora delar, där den första delen, introduktionen, är tillägnad vad man kan kalla bakgrundsinformation medan den andra delen utgör själva bibelkommentaren. I själva kommentardelen finns fyra receptionshistoriska delar, en för varje kapitel, men dessa sektioner har karaktären av exkurser, och påverkar således sällan den kringliggande exegetiska diskussionen. Detta är den största strukturella skillnaderna gentemot min egen kommentar, där dessa två delar är sammanbakade, så att receptionshistorien blir helt och hållet integrerad i bibelkommentaren. Kort sagt är Ericksons kommentar fokuserad på receptionshistoria medan min egen faller inom ramen för receptionsexetik. Denna skillnad är inte kvalitativ utan speglar i stället till stor del de riktlinjer som de två serierna *Illuminations* och *Wiley-Blackwell* förespråkar.

Första del av Ericksons kommentar innehåller en stor mängd information som kommuniceras på ett välstrukturerat och lättillgängligt sätt. Erickson diskuterar först manuskripttraditionerna och de antika översättningarna av Jonaboken. Det är värdefullt att varje sektion avslutas med en utförlig och uppdaterad bibliografi, vilket underlättar för den läsare som vill studera en enskild fråga i mer detalj. Samtidigt saknar jag en samlad bibliografi i slutet av boken, även om författarindexet till viss del fyller en sådan funktion.

De följande sektionerna 2–7 går på samma sätt igenom aspekter som alla är relevanta för en bred förståelse av Jonaboken. Erickson diskuterar bokens språk, förhållandet mellan prosadelen i kapitel 1, 3–4, och bönen i kapitel 2, författarfrågan (det vill säga när och var boken skrevs), bokens värld (det vill säga när och var bokens handling utspelar sig), och slutligen bokens genre och dess litterära aspekter. Dessa sektioner är välavvägda och visar både bokens rika tolkningstradition och den oenighet som finns bland moderna forskare hur boken kan eller bör tolkas. Det som fattas i denna gedigna introduktion är, enligt mig, en utläggning om Jonabokens redaktionshistoria. Överlag finns ytterst litet dialog med (speciellt tyska) historisk-kritiska forskare och deras teorier *vis-à-vis* bokens möjliga diakroniska utveckling. Jag saknar även ett resonemang kring Jonaboken i dess kanoniska kontext i Tolvprofetboken (diskussionen på sida 220 är kortfattad).

I sektion åtta för Erickson en djupare resonemang angående vad som utmärker de litterära huvudkaraktärerna i Jonaboken. Detta är en intressant fråga och Erickson gör ett utmärkt jobb. Jag undrar dock om inte denna diskussion hade passat bättre i slutet av boken, det vill säga som en sammanfattning av insikterna i kommentaren, än här i början. Det är en smaksak.

Den absolut största delen av introduktionen utgörs av ett gediget receptionshistoriskt arbete. Erickson kallar träffande denna del ”History of Consequences”. Ericksons diskussion är systematiskt organiserad, så till vida att hon börjar med judisk tolkning, vilken sträcker sig från andra templets tid till modern tid. Hon vänder sig sedan till kristen

tolkning och leder läsaren på ett liknande sätt från kyrkofäderna, via medeltiden och reformationen, fram till tidig modern forskning på 1700-talet. Erickson går likaledes igenom islamisk tolkning, med fokus på Koranen och populära berättelser om profeterna, däribland Jona. Trots att tonvikten i alla dessa tre sektioner ligger på texter, finns här även gott om exempel från konst och musik. Erickson ger läsarna en fascinerande inblick i den mångfald som karakteriserar Jonabokens receptionshistoria. Samtidigt är denna uppdelning mellan judiska, kristna och muslimska tolkningar inte alltid optimal, så till vida att relationer mellan olika tolkningstraditioner inte framgår tydligt. Till exempel kan läsarna lätt missa hur en kristen tolkning kan ha genererat ett judiskt gensvar, och tvärtom. Det finns därför en fördel att skriva tolkningshistoria kronologiskt, snarare än uppdelat i enlighet med de olika religionerna. Denna alternativa struktur främjar funderingar kring hur en viss tradition har uppkommit, samt hur den har påverkat andra kringliggande tolkningstraditioner. Vad är till exempel förhållandet mellan den allegoriska tolkningen i Zohar, enligt vilken Jonas själ sjunker ner i dödsriket och den liknande allegoriska tolkningen i NT där Jesus sjunker ned i dödsriket (Matt 12:40)?

Erickson avslutar med en relativt kort men informativ genomgång av Jonas betydelse i modern tid, vilken innefattar bokens betydelse i bibelforskningen och upplysningstidens debatt om Bibelns historicitet. Ericksons fokus ligger dock på Jonabokens inflytande på litteratur, konst och musik. Denna diskussion är, i min smak, litet för fokuserad på den engelsktalande världen. Detta är naturligt när det gäller Upplysningstiden och Romantiken, där diskussionerna av Daniel Defoe, William Blake, och Herman Melville dominerar. När läsaren kommer fram till 1900- och 2000-talet vidgas horisonten något och Erickson nämner en rad författare som skriver på andra språk. Medan Erickson diskuterar Camus och Bonhoeffer i detalj, liknar dock tyvärr hennes referenser till de skandinaviska, polska, sydamerikanska, och israeliska författarna mer en katalog. Jag hade gärna lärt mig mer om vilka aspekter av Jonaboken dessa olika författare belyser samt hur de problematiserar vanliga tolkningar av de olika bibeltexterna.

Själva kommentaren är indelad i enlighet med bokens fyra kapitel. Varje kapitel börjar med en ny översättning av den hebreiska texten. Det saknas de sedvanliga textkritiska noterna, men då de finns i andra kommentarer är de kanske inte nödvändiga här. En inledande diskussion ger sedan en överblick över kapitlets innehåll och huvudteman. Därefter följer en lång receptionshistorisk exkurs (se ovan), innan Erickson övergår till en mer detaljerad kommentar av de mindre textstyckena. Erickson visar djup förståelse för texten och belyser den från olika perspektiv. Hon visar speciellt hur en synkron läsning av Jonatexten i dialog med resten av den Hebreiska bibeln fördjupar och problematiserar Jonabokens budskap. Denna intertextuella läsning är, enligt mig, en av kommentarens mest insiktsfulla delar. Det jag dock saknar, vilket jag redan nämnt, är en dialog med de receptionshistoriska insikter som Erickson belyst tidigare i sin kommentar. Jag tror fullt och fast att receptionshistoria inte bör vara kuriosita i början av en kommentar utan i stället en välintegrerad del av diskussionen av textens betydelser (pl!). Ericksens kommentar avslutas med tre användbara index (ämne, författare, text).

Som sammanfattning är detta en värdefull kommentar som har givit mig många nya insikter om Jonaboken. Ericksens kommentar är även – tack och lov bör jag kanske säga – inte en konkurrent till min egen kommentar, utan i stället en god samtalspartner. Våra två kommentarer kompletterar varandra genom deras skilda fokus på receptionshistoria respektive receptionsexetik, samt deras olika struktur.

Lena-Sofia Tiemeyer, Örebro teologiska högskola

JOHN GOLDINGAY

Hosea–Micah

Baker Commentary on the Old Testament: Prophetic Books,

Grand Rapids: Baker Academic, 2021, inbunden,

xvi + 542 sidor, SEK 580, ISBN: 978-0-80103-076-5

Få forskare inom gammaltestamentlig exegetik har varit så produktiva och breda i sin expertis som John Goldingay. I denna nytgivna volym visar han återigen hur det textnära grundarbetet är avgörande för den teologiska syntesen för den kristna kyrkan. Som Bill T. Arnold uttrycker